

Ішков П. О.

*аспірант кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-611-2-38>

**АНТИКРИЗОВА АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ
ДО ВУГЛЕЦЕВОГО КОРИГУВАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У 2026 РОЦІ:
ВИКЛИКИ ДЛЯ ВУГЛЕЦЕВО-ІНТЕНСИВНИХ
ГАЛУЗЕЙ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПОДОЛАННЯ**

У 2026 році вуглецевий коригувальний механізм Європейського Союзу став для українського експорту одним із найважливіших зовнішніх регуляторних викликів. Після перехідного етапу 2023–2025 рр., що передбачав передусім подання звітності, механізм перейшов до definitive regime з 1 січня 2026 року [1]. Для України це має особливу вагу з огляду на те, що Європейський Союз залишається її найбільшим торговельним партнером і забезпечує понад 50 % торгівлі товарами [5]. За таких умов зміна правил доступу на ринок ЄС впливає не лише на окремі контракти, а й на загальні параметри зовнішньоекономічної стійкості держави. Відтак проблема виходить за межі екологічної політики та безпосередньо стосується конкурентоспроможності, структури експорту, інвестиційних рішень і темпів промислового оновлення.

Для української економіки цей виклик є антикризовим у кількох вимірах одночасно. По-перше, нові правила посилюють ціновий тиск на товари з високою вуглецевою інтенсивністю, для яких доступ на ринок ЄС дедалі тісніше пов'язується з вартістю викидів, закладених у виробництво [2]. По-друге, істотно зростає роль достовірних даних про викиди, що змінює саму логіку торговельної взаємодії: недостатньо лише поставити товар належної якості, потрібно ще й підтвердити його вуглецеві характеристики відповідно до встановлених процедур [2]. По-третє, механізм пришвидшує переорієнтацію європейського ринку на продукцію з нижчою вуглецевою інтенсивністю, а отже, посилює структурний тиск на ті країни та компанії, які відкладають технологічне

оновлення. Саме тому у 2026 році для України йдеться не про окрему зміну митного адміністрування, а про зовнішній шок, який вимагає системної адаптації експорту.

Найбільш уразливими в межах чинної сфери дії механізму є вуглецево-інтенсивні галузі, передусім металургія та цементна промисловість, оскільки продукція цих секторів прямо входить до переліку секторів СВМ [3]. Їхня чутливість пояснюється поєднанням кількох факторів. Металургійне виробництво традиційно відзначається високою енергоємністю, залежністю від технологічного маршруту виплавки, вагомою часткою витрат на енергоносії та сировину, а також значним впливом викидів на кінцеву собівартість. У цементній промисловості проблема ще складніша, оскільки значна частина викидів пов'язана не лише з паливом, а й із самим технологічним процесом випалу клінкеру. Це означає, що зниження викидів потребує не суто організаційних рішень, а глибшого технологічного оновлення, яке потребує часу, капіталу та стабільного доступу до фінансування. Для України важливо й те, що залізо і сталь залишаються помітною товарною позицією експорту до ЄС [5], тому будь-яке погіршення їхніх позицій на цьому ринку матиме ширші макроекономічні наслідки, ніж звичайне звуження окремої товарної ніші. У практичному вимірі це проявляється в недостатній розвиненості внутрішнього обліку викидів, обмеженій здатності збирати дані на рівні виробничих процесів, дефіциті процедур внутрішнього контролю, слабкій підготовленості до зовнішнього підтвердження інформації та нестачі фахових рішень для регулярної взаємодії з європейськими контрагентами. Для багатьох виробників ризик виникає ще до моменту фактичного фінансового навантаження: якщо підприємство не може належно обчислити й підтвердити вбудовані викиди, воно втрачає передбачуваність у переговорах з імпортером і поступається конкурентам, які мають кращу доказову базу [2].

Отже, механізм виявляє одразу кілька накопичених дисбалансів української промисловості. Йдеться про технологічну зношеність окремих виробництв, високу енергоємність, фрагментарний екологічний облік, слабку інтеграцію екологічних показників у фінансове та управлінське планування, а також недостатню доступність довгих інвестиційних ресурсів. За умов воєнних ризиків ці обмеження посилюються, оскільки підприємства змушені одночасно підтримувати операційну стійкість, відновлювати пошкоджені активи, перебудовувати логістику та адаптуватися до нових правил торгівлі. У такій ситуації вуглецевий коригувальний механізм ЄС стає не лише зовнішнім

регуляторним бар'єром, а й тестом на здатність української промисловості перейти від моделі короткострокового виживання до моделі керованої модернізації. Разом із тим цей виклик не слід тлумачити виключно як загрозу. Для України він також створює стимул до структурного оновлення експорту. У перспективі збереження позицій на ринку ЄС дедалі більше залежатиме не від можливості конкурувати нижчою ціною за рахунок старих технологій, а від здатності виробляти продукцію з меншою вуглецевою інтенсивністю, вищим рівнем технологічної обробки та належним підтвердженням екологічних характеристик [2]. Це означає, що адаптація до нових вимог може стати частиною ширшої стратегії відновлення, у якій зовнішньоторговельна політика, промислова модернізація та екологічне регулювання розглядаються як взаємопов'язані напрями. У такому підході ризик втрати конкурентоспроможності перетворюється на стимул до переосмислення експортної спеціалізації та до зростання частки продукції з вищою доданою вартістю.

Першим практичним механізмом подолання має стати державна підтримка модернізації виробництва у вуглецево-інтенсивних галузях. За нинішніх умов очікувати, що підприємства самостійно профінансують повний цикл технологічного оновлення, нереалістично.

Другим механізмом є розвиток системи обліку та підтвердження викидів. Без такої системи навіть модернізоване виробництво не отримує повної переваги на ринку, оскільки не може переконливо довести свою відповідність вимогам ЄС [1]. Україні потрібне послідовне формування інфраструктури моніторингу, звітності та перевірки даних про викиди на рівні підприємств і галузей.

Третім напрямом є узгодження екологічного регулювання України з вимогами ЄС. Ідеться не про формальне копіювання європейських норм, а про зближення методологічних підходів до моніторингу, звітності, перевірки та економічного стимулювання скорочення викидів [2].

Четвертим механізмом виступає стимулювання інвестицій у технологічне оновлення. В умовах війни, підвищеної вартості капіталу та високих ризиків для приватних інвесторів особливого значення набуває поєднання державних ресурсів, коштів міжнародних фінансових організацій та банківських інструментів.

П'ятим механізмом має бути підтримка експортерів у перехідний період. Не всі підприємства стикаються з однаковими бар'єрами: для одних визначальною є потреба у великих капіталовкладеннях, для

інших – брак практичних знань щодо обліку і підтвердження викидів або слабка переговорна позиція у відносинах з імпортерами з ЄС.

Отже, кризовий ризик полягає в тому, що вуглецевий коригувальний механізм ЄС перетворює вуглецеву характеристику продукції на один із ключових чинників доступу до європейського ринку, а для вуглецево-інтенсивних галузей це означає одночасний тиск на собівартість, вимоги до підтвердження даних і потребу в дорогому технологічному оновленні [3]. Для України цей ризик є особливо важливим через високу роль ЄС у зовнішній торгівлі [5], значення металургії для експортної структури та потребу поєднати післявоєнне відновлення з довгостроковою модернізацією виробництва. Найбільш реалістичними механізмами подолання є цільова державна підтримка оновлення виробництва, формування дієвої системи обліку та підтвердження викидів, узгодження регуляторних підходів з вимогами ЄС, розширення доступу до інвестиційних ресурсів і практичний супровід експортерів у перехідний період. Саме поєднання цих рішень дає підстави розглядати адаптацію до нового механізму не як пасивне пристосування до зовнішнього тиску, а як інструмент структурного оновлення українського експорту.

Літератури:

1. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. *Official Journal of the European Union*. 2023. L 130. P. 52–104. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj> (дата звернення: 31.03.2026).
2. European Commission. Carbon Border Adjustment Mechanism. Directorate-General for Taxation and Customs Union. 2026. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en (дата звернення: 31.03.2026).
3. European Commission. CBAM Sectors. Directorate-General for Taxation and Customs Union. 2026. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism/cbam-sectors_en (дата звернення: 31.03.2026).
4. European Commission. First CBAM Certificate price to be published on 7 April. Directorate-General for Taxation and Customs Union. 06.03.2026. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/news/first-cbam-certificate-price-be-published-7-april-2026-03-06_en (дата звернення: 31.03.2026).
5. European Commission. Ukraine: EU trade relations with Ukraine. 2025. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (дата звернення: 31.03.2026).